

Громенко Ю.О. Особливості підтвердження форс-мажорних обставин за законодавством України. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 99-101.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Громенко Юлія Олександрівна,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
факультету № 3 ДЮІ МВС України, к.ю.н., доцент

В судовій практиці достатньо розповсюджені спори з приводу звільнення суб'єкта господарювання від відповідальності у зв'язку із форс-мажорними обставинами.

Господарський кодекс України (далі – ГК України) передбачає, що у разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів (ч. 2 ст. 218).

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) у ст. 617 також визнає підставою звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання випадок або непереборну силу.

Відразу зауважимо, що чинним законодавством України поняття форс-мажорних обставин ототожнюється з поняттям «обставини непереборної сили», тому далі зазначені терміни будемо використовувати як синоніми.

Визначення форс-мажорних обставин закріплено у ч. 2 ст. 218 ГК України, ч. 2 ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», п. 3.1. Регламенту засвідчення Торгово-промисловою палатою

України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) (далі – Регламент ТПП), ст. 79 Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р.

Перелік обставин непереборної сили міститься у ч. 2 ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», п. 3.1. Регламенті ТПП України [1]. Отже, наведений перелік форс-мажорних обставин можна умовно поділити на три групи: обставини, викликані винятковими погодними умовами і стихійними лихами (природні явища); обставини, зумовлені неправомірними діями/бездіяльністю третіх осіб (обставини соціально/публічного характеру); обставини, які виникли з огляду на умови, регламентовані відповідними рішеннями та актами органів державної влади та місцевого самоврядування (дії влади).

Втім, слід зауважити, що форс-мажорними можуть бути визнані і обставини, які не зазначені у Регламенті ТПП, проте за умови, якщо вони не суперечать законодавству України, узгоджені сторонами в договорі та відповідають наступним критеріям: надзвичайність; невідворотність; непередбаченість; причинно-наслідковий зв'язок між подією (обставиною) та неможливістю виконати зобов'язання.

При цьому не можуть вважатися форс-мажорними обставинами фінансова та економічна криза, дефолт, зростання офіційного і комерційного курсів іноземної валюти до національної валюти, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку необхідних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів (ч. 2 ст. 218 ГК України та п. 3.2. Регламенту ТПП України).

Зауважимо, що настання форс-мажорних обставин, узгоджених сторонами в договорі, має бути належним чином підтверджено (засвідчено). В Україні засвідчення наявності форс-мажорних обставин найчастіше здійснює Торгово-промислова палата України або регіональні торгово-промислові палати, оскільки відповідно до п. 4.1. Регламенту ТПП, саме ці органи

уповноважені засвідчувати обставини непереборної сили, а саме, ТПП України – щодо зовнішньоекономічних і міжнародних договорів, норм законодавства; регіональні торгово-промислові палати – щодо договорів між резидентами, норм законодавства, відомчих нормативних актів, органів місцевого самоврядування тощо.

Законодавством України щодо окремих видів форс-мажорних обставин закріплено спеціальні правила щодо форми та порядку фіксування факту та наслідків таких обставин. Так, згідно зі ст. 10 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», єдиним належним та достатнім документом, що підтверджує настання обставин непереборної сили (форс-мажору), які відбувалися на території проведення антитерористичної операції, як підстави для звільнення від відповідальності за невиконання (неналежного виконання) зобов'язань, є сертифікат Торгово-промислової палати України).

Отже, сторони безпосередньо в договорі мають погодити не тільки перелік обставин, які вони вважають форс-мажором, а і порядок підтвердження настання форс-мажорних обставин, зокрема, в договорі слід зазначити суб'єкта (перелік організацій), офіційний документ якого сторони вважатимуть підтвердженням настання форс-мажору та форму, спосіб і строк повідомлення іншої сторони про настання форс-мажору. Саме договірні умови про визначення та підтвердження форс-мажорних обставин у взаємовідносинах між суб'єктами господарювання є важливими, оскільки допомагають уникнути штрафних санкцій.

Література

1. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): затверджений Рішенням президії ТПП України від 15.07.2014 р. № 40 (3). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14>